

Stranac u Perastu

Susret s kamenim zdanjima poredanim uz more nije samo vizuelan. Putnikova narav koja istražuje i pita, upravlja govor kućama uz more. No one su tajnovite i šute uporno se ogledajući u modrom ogledalu.

Da li je netko brojao koliko ih ima, je li saznao njihovu starost, da li je mogao utvrditi koliko dimnjaka više ne ispušta dim svojih ognjišta.

Zašto se putniku javljaju ova sitna pitanja? A on naslonjen na ogradi broda zabavlja se njima uživajući u lepršavoj igri misli.

Pred nama se otvoriše vrata, uska, tako uska da neki stranac upita kapetana broda treba li ubrzo silaziti. I kada kapetan odgovori da okolna brda stvaraju sliku kao da je putovanje zaljevom završeno, začuđen stranac zadivljeno pohvali neobičnu arhitekturu.

Uplovili smo u morski hodnik što u ravnoj crti vodi od Veriga ka Perastu.

Usput nam neki putnik ispriča:

Jednom je ovaj kraj imao stotine jedrenjaka. Pojava parnog broda zadala je smrt jedrenjacima. Bokeljska drvena flota koja je oplovljavala svijet nikada se više nije oporavila ni zaplovila morem. Smrt starih jedrenjaka značila je ekonomsku dekadencu.

Po propasti bokeljskih brodova mnoge porodice počele siromašiti. Živeći dotada u blagostanju i zadržavši ponos na tradiciju, nisu javno isticale neimaštinu. Da susjedi ne primijete siromaštvo, često su na ognjištu palili papir ili bezvrijedno pokućstvo da bi izazvali dim u dimnjacima, znak da se u kući i dalje pripravlja obilna i bogata hrana kao i ranije.

Naš brod, koji kao i svaki brod male obalne plovidbe pristaje svugdje gdje ima kuća, manevrirao je prema školjima koji su se kupali pred Perastom.

Prošli smo Verige, tjesnac širok jedva 350 metara i uzan da mu vjerojatno transatlantik bokovima ljubi obale. Uskoro smo pristali uz obalu Perasta koji danas broji nekoliko stotina stanovnika. Suprotno od gradova kojih statistika danas pokazuje često neprirodan uspon, Perast bilježi obrnut proces. U XVIII stoljeću brojio je 2000 građana.

U ovim sunčanim danima Perast se doima drukčije no ostali gradići u Dalmaciji gdje turistička vreva daje pečat čitavoj obali.

Na ovoj minijaturi pejzaž nameće namjerniku i stanovniku poseban zakon ponašanja. On unosi jednakost i harmoniju u stvarima i ljudima. Bez prisile i društvenih normi tu vlada ravnopravnost. Ona se tako odražava i na raspojasana i razmažena putnika kao i na siromašnog ladara. Ovaj dodir trijezni pijanca, bogataša, ljubavnika, fantastu i svećenika. To je susret egzistencije svedene na голу istinu i neposredni kontakt sa izvornom i okrutnom ljepotom. Tragovi prošlosti su, bez fabule, istiniti svugdje: na kućama bez krova, u uskim ulicama, trgovima, crkvama. I znaci prošle renesanse pomorstva, trgovine i kulture nose oznake bez legende.

Na ovom djeliću Boke u teškim danima odrazila se trijezna politička mudrost, pozitivni nacionalni ponos i složni otpor protiv zavojevača sve do danas.

Turci nikad nisu uspjeli osvojiti Perast. Godina 1654. bilježi pobjedu Peraštana nad turskim snagama. Tu izgubi život ugledni savjetnik bosanskog paše Mehmed-aga Rizvanagić. U salonu palače Visković uz bodež Don Carlosa, silnika španjolskog, pogubljenog od Peraštana, leži puška Mehmed-age kao da progovara: Nikad više!

U znak pobjede nad Turcima Muzej Perasta čuva darovani mač Petra Zrinjskog.

I u danima blagostanja i u kataklizmi Perast je njegovao narodni jezik.

Redaju se portreti minulog. Marko Martinović, matematičar i pomorac okružen je mladim ruskim boljarima koje 1698. šalje Petar Veliki da izuče pomorsku vještinu. Svilen ruska zastava sa plavim križem admirala Matije Zmajevića još prkosi vremenu.

Magistralom pored Perasta tutnji užarena kolona motoriziranih turista ne zaustavljajući se. Kalendar je usklađen sa sunčanom pripekoma i glazbom cvrčaka. Možda bismo i mi projurili, ali bili smo danas putnici, a ne turisti.

Vodič nam ne treba. Svaki stanovnik Perasta je to, k tome i sam Perast nas je zarobio pa nas vodi od detalja k detalju.

Na obali susrećemo ljude koji šutljivo vrludaju oko svojih »mandrača« gdje se njihove lađice, zaštićene od maestra, ziblju kao kolijevke.

Pokazujući nam školje, rekoše: »To je nešto, vidjet ćete.« Brzo smo se sporazumjeli. Svaki od nas uzeo je po jednu lađicu i kao mala drvena flota veslali smo prema nekadašnjoj benediktinskoj opatiji Sv. Jurja, otočiću čiji su mrtvi stanari proslavljeni Peraštani, a čuvari uspravni tamno-zeleni čempresi.

U blizini grobova leže povaljene na zemlji davno pogasene lubarde. Čudno društvo. Još čudnije zdanje samostana sa crkvicom! Na ogradnim zidovima su otvori puškarnica kroz koje se nazire more branjeno od Turaka i gusarskih lađa.

Susjed Sv. Jurja otočić Gospe od Perasta.

Barokna crkva. U svom interieuru čuva galeriju slika, djelo slikara Tripa Kokolja Peraštanina (1661—1713). Ime dugo vremena zaboravljeno. Čak i njegov mecena barski nadbiskup i primas srpski Andrija Zmajević nije ni riječi o njemu zapisao.

Godine 1811. o Kokolji piše Francesco Mario Appendini u »Memorie spettanti ad alcuni uomini illustri di Cattaro«: »Imao je Perast jednog slikara, koji nije za potcijenjanje, u narodu je poznat pod imenom Kokolja. Pripisuju mu se cijenjene slike na otoku Gospe od Perasta. Nepoznato mi je doba u kome je djelovao ovaj umjetnik«.

Tek kasnije javljaju se vrijedni napisi u kojima se daje prava ocjena njegovim portretima proroka, sibila i zagrljenih anđela u crkvi galeriji.

No putnik ili namjernik govori svojim jezikom, on reproducira svoj susret makar i rječnikom impresije, jer susret njegov s Perastom i okolinom počinje u zoru gotičkom tajanstvenošću, a kad grane sunce, vidi svečano dekoriranu dvoranu koju skromno ukrašava djelo Kokolja, upravljeno prema zakonima ovog ambijenta.

Tripa Kokolja — detalj biste majstora-kipara Vanje Radauša

